

MÁSTER UNIVERSITARIO EN
FILOSOFÍA. COÑECIMIENTO E CIDADANÍA

GUÍA DOCENTE | 2025-2026

PROBLEMAS DE ESTÉTICA CONTEMPORÁNEA

1. INFORMACIÓN BÁSICA

DESCRIPCIÓN

A materia ten o **código P5251105**. É unha materia troncal e obrigatoria do módulo I, do Máster universitario en Filosofía. Coñecemento e cidadanía, que xunto ás outras cinco materias deste módulo pretenden proporcionar unha formación común aos estudantes. Esta materia impártese durante o primeiro semestre. É de 3 créditos ECTS (divididos segundo o Plan Docente Anual en: 21 h. de clases, das cales, 9h. son de docencia expositiva, 12h. son de docencia interactiva e 3 h. son de titorías de grupo; 52 h. de traballo persoal do estudante, incluídas lecturas, estudo e realización de tarefas). A materia impártea a área de Historia da arte na facultade de Filosofía.

PRERREQUISITOS

Non se establecen prerequisites para cursar a materia, aínda que se recomenda ter coñecementos xerais de Estética e coñecementos específicos de Filosofía Contemporánea e Historia e Teoría da arte Contemporáneas. Recoméndase a lectura dalgún texto xeral sobre estética contemporánea, por exemplo, o de Marchán Fiz: A estética na cultura moderna, Madrid, Alianza, 1987; e algunha sobre o contexto filosófico actual á maneira de Ruiz de Samaniego sobre a inflexión posmoderna, Madrid, Akal, 2004, ou Sáez Rueda, Movimientos filosóficos actuales, Madrid, Trotta, 2001.

IMPARTICIÓN

A materia será impartida en castelán aínda que tamén se poderán establecer debates en galego. De haber estudantes procedentes doutras universidades españolas ou estranxeiras, a materia impartirase en castelán, lingua esixida para outorgar a mobilidade dos mesmos. O programa está dispoñible en galego e castelán na web da Facultade de Filosofía da USC.

A materia impártea Federico López Silvestre, profesor de Historia das Ideas Estéticas da área de Historia da arte.

A información relevante da materia, así como os avisos e cualificacións, figurarán na páxina web da Facultade de Filosofía da USC e na aula virtual da materia.

O horario da materia é o que figura no taboleiro de anuncios e na web da Facultade de Filosofía da USC.

TUTORÍAS

Os horarios de tutorías son os que figuran no decanato da Facultade de Xeografía e Historia. A extensión telefónica do despacho do profesor é a 12605. Para outras consultas pódese usar o correo electrónico: federico.lopez.silvestre@usc.es

2. SITUACIÓN DA MATERIA NA TITULACIÓN

Trátase dunha Materia Básica ou Troncal que se inserta no bloque primeiro do primeiro semestre do máster. "Problemas de Estética Contemporánea" aborda aspectos da teoría estética recente que completan as nocións fundamentais de Antropoloxía filosófica ou Teoría da arte presentadas noutras materias e que, na súa especificidade, axuda a dotarse das ferramentas propedéuticas para comezar a enfrontarse á Arte e á Estética do tardo-capitalismo rampante.

3. OBXECTIVOS DA MATERIA

En xeral, a análise dalgúns "Problemas de Estética Contemporánea" debería facer posible o acceso do alumnado a unha visión máis profunda do xa traballado nas materias de Estética e Antropoloxía Filosófica do grao de Filosofía ou nas materias de Teoría da arte e Historia das Ideas Estéticas do grao de Historia da arte. Partirase, por momentos, dun brevísimo marco histórico, mencionando acontecementos importantes para o desenvolvemento do mundo contemporáneo. Pero a presentación dese pequeno marco para coñecer as ideas no seu contexto, non irá en detrimento de un estudo crítico e sistemático das cuestións candentes que alimentan a investigación neste campo.

3.1.COMPETENCIAS BÁSICAS E XERAIS

CG1 - Que os estudantes adquiran capacidades e coñecementos para a análise crítica en relación a aportacións investigadoras.

CG2 - Que os estudantes saiban aplicar os coñecementos que adquiran para identificar, formular e resolver problemas dos nosos tempos.

CG3 - Que os estudantes sexan capaces de transmitir coñecementos, ideas orixinais e solucións propostas.

CG4 - Que os estudantes estean capacitados para unha dinámica de reflexión con actitude proactiva e creativa na búsqueda de solucións.

CG5 - Que os estudantes teñan habilidades para recoñecer, nos diversos saberes e na práctica social, cuestións e problemas susceptibles de ser abordados e resoltos.

CB6 - Posuír e comprender coñecementos que aporten unha base ou oportunidade de ser orixinais no desenvolvemento e/ou aplicación de ideas, a miúdo nun contexto de investigación.

CB7 - Que os estudantes saiban aplicar os coñecementos adquiridos e aúa capacidade de resolución de problemas en entornos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudo.

CB8 - Que os estudantes sexan capaces de integrar coñecementos e enfrentarse á complexidade de formular xuízos a partir dunha información que, sendo incompleta ou limitada, inclúa reflexións sobre as responsabilidades sociais e éticas vinculadas á aplicación dos seus coñecementos e xuízos.

CB9 - Que os estudantes saiban aplicar comunicar as súas conclusións e os coñecementos e razóns últimas que as sustentan a públicos especializados e non especializados dun modo claro e sen ambigüedades.

CB10 - Que os estudantes posúan as habilidades de aprendizaxe que lles permitan continuar estudando dun modo que haberá de ser en gran medida autodirixido ou autónomo.

3.2.COMPETENCIAS TRANSVERSAIS.

CT1 - Utilizar as tecnoloxías da información e a comunicación.

CT2 - Manexar e analizar críticamente fontes de documentación científica, bibliográfica e dixital.

CT3 - Valorar de forma crítica a información para a resolución de problemas

CT4 - Promover o respecto aos dereitos humanos e á diversidade cultural e das persoas, así como desenvolver valores contra as desigualdades de xénero.

3.3. COMPETENCIAS ESPECÍFICAS

CE1 - Coñecer e comprender formulacións filosóficas relacionadas cos ámbitos temáticos do máster.

CE2 - Desenvolver destrezas que permitan trasladar os coñecementos adquiridos ao ámbito da investigación.

CE3 - Adquirir habilidades para a transmisión e ensino de contidos filosóficos relacionados cos ámbitos temáticos do máster.

CE4 - Saber aplicar os coñecementos adquiridos na resolución de novos problemas.

CE5 - Ser capaz de: analizar e sintetizar, argumentar loricamente, formular xuízos, e deliberar conforme a criterios éticos.

CE6 - Saber expresarse oralmente e por escrito, comunicar, debater e deliberar.

CE7 - Saber interpretar con criterio crítico medios de expresión como os baseados nas representacións icónicas, plásticas e literarias.

4. CONTIDOS

Aínda que mirándose de esguello, no mundo contemporáneo a Estética e a Teoría da arte avanzaron da man e en permanente diálogo cos acontecementos históricos, os avances científicos e o contexto filosófico. De feito, a materia enfróntase a un debate central e certamente encarnizado do panorama actual: o que, partindo do problema das actuais redefinicións ontolóxicas e antropolóxicas, afecta de cheo á creatividade e todas as artes. Recollendo esta idea, o programa dividirase en clases expositivas e interactivas #desenvolver no transcurso das oito semanas de clase.

1.- Clases expositivas.

Articulanse en varios apartados nos que –apelando á Ontoloxía ou á Filosofía da Ciencia– perfílanse preguntas acerca da natureza e o quefacer humanos que obrigan a repensar o problema estético e a creatividade artística en base a perspectivas sinxelamente insoslayables. Aínda que mirándose de esguello, no mundo contemporáneo a Estética e a Teoría da arte avanzaron da man en permanente diálogo cos acontecementos históricos, a práctica artística e o contexto filosófico e científico. Para reflectilo, a presente materia detense nalgúns dos debates máis encarnizados, debates que, dun modo ou outro, reflecten derívalas actuais do pensamento biolóxico, psicolóxico, político e ata ontolóxico. Non en balde, a quebra do Ser no caos preindividual, a quebra do Xénero no devir animal, a quebra do Eu na esquiza persoal e a quebra da Utopía Universal por mor do entusiasmo

social, todas esas quebras, atopan no pensamento estético o seu correlato perfecto e ata o seu desenvolvemento «natural». Recollendo esta idea, o programa dividirase en clases expositivas e interactivas a desenvolver no transcurso das sete semanas de clase.

No referido ás clases expositivas articularase nos seguintes apartados:

Tema 1. Desontologización e posfundacionalismo nas vangardas artísticas. Sobre infórmeo e o azar. Unha nota sobre o contingentismo e as vangardas inseguras (Duchamp e Bataille). Dalgún modo, Hegel xa anunciou a desaparición da arte nunha deriva que o convertería noutra forma de filosofía e, mesmo, a desaparición do home nunha negación absoluta. Pero, se damos por boa a interpretación de Kojève, o que non soubo cuestionar foi a ontoloxía do Ser oposto a ese inquieto devir negador. A metafísica das vangardas afastaríase desa glorificación do Ser. A arte de Duchamp e o pensamento de Bataille, non só dubidan desa tradición, senón que cuestionan o principio de Representación. A súa influencia na filosofía francesa de postguerra foi tan grande que as súas ideas pódense rastrexar, tanto na psicanálise lacaniano, como no pensamento deleuziano sobre o preindividual.

Tema 2. Filosofía da arte e da creación do posthumanismo. Trátase aquí de transitar das bioestéticas reduccionistas aos afectos tardovitalistas (Guattari e Deleuze). A Estética comeza a coquetear coa animalidade durante o Romanticismo: a arte primeiro considerábase corporalmente terapéutico e máis tarde síntoma. Moitos anos despois, non son poucos os que seguen tentando articular unha ontoestética que parta da bioloxía, ontoestética que derivará cara a horizontes moi diversos segundo apélese, ou á tradición xenérica neodarwiniana, ou á corrente individuante tardovitalista. Neste sentido, de que modo as distintas definicións da vida axudaron a articular as bioestéticas actuais?

Tema 3. Poshistoricismo e poscomunitarismo. No século XX e XXI, as ideas da gran Historia Universal da arte e do coñecemento científico da arte do pasado, tanto no sentido empirista, como no hegeliano, cederon ante o envite do pensamento infrahistórico e do contingentismo filosófico. Nesta parte traballárase sobre todo a partir das lecturas de textos de Benjamin, Nancy e Didi-Huberman a realizar para as clases interactivas.

2.- Clases interactivas

En canto ao programa das clases interactivas, tentarase que nestas establézase un diálogo cos contidos presentados nas clases expositivas e con outros menos tratados por falta de tempo, entre eles (trátase só de exemplos):

—Os conceptos de *objet trouvé* e beleza convulsa de Duchamp e Breton (para ampliar o Tema 1).

—O debate posthumanista sobre o corpo e a animalidade en Heidegger/ Derrida/ Agamben/ Nancy (para ampliar o Tema 2).

—A filosofía da creación e a idea de *ritornelo* en Deleuze e Guattari (para ampliar o Tema 2).

—As ideas de memoria, anacronismo e comunidade en Benjamin, Nancy e Didi-Huberman (para ampliar e desenvolver o Tema 3).

Posto que os temas tratados nas mesmas teñen que ver co modo en que algunhas ideas estéticas fundamentais do noso tempo negocian coa quebra do Ser, nas mesmas propoñeráse que os alumnos tomen o mando a partir da lectura dalgúns textos e algunhas investigacións que fan especial fincapé en tales asuntos.

5. METODOLOXÍA DA DOCENCIA

TRABALLO PRESENCIAL NAS AULAS

1.- En primeiro lugar, a docencia desenvolverase mediante clases teóricas expositivas, nos horarios prescritos, onde se explicarán os temas do programa con apoio constante de esquemas e imaxes proxectadas. Trátase de presentar o programa de contidos teóricos a través, principalmente, da metodoloxía de clase maxistral incidindo sobre todo naqueles aspectos nucleares que contribúan a que os alumnos se formen o seu propio mapa mental do tema. A exposición abrirase sempre á pregunta e ao diálogo.

2.- Docencia práctica ou interactiva en clases nas que se propoñerán exercicios de análises de textos filosóficos e de crítica de arte que permitan ao alumno adquirir experiencia para a súa mellor comprensión e valoración. Durante este curso os alumnos realizarán tamén actividades academicamente dirixidas e seminarios nos que presentarán os resultados a preguntas teóricas propostas polo profesor e para cuxa resposta deberán ler textos concretos previamente establecidos. Tamén se asistirá á presentación de investigacións en curso realizadas por doctorandos que se estean especializando en cuestións de estética contemporánea e, de considerarse necesario, asistirase á proxección de material audiovisual pertinente.

3.- De ser posible, tentarase realizar algunha visita a algunha exposición de arte contemporánea para poñer en funcionamento algunhas ideas comentadas na aula (quebra da representación, tema da abstracción, máquinas deseantes).

4.- Titorías presenciais: Titorías personalizadas para solucionar dúbidas relacionadas coas explicacións teóricas ou cos casos analizados nas clases interactivas; tamén será o momento para abordar os posibles problemas relacionados coa realización do traballo persoal.

5.- Docencia virtual: Acceso aos recursos e ferramentas de comunicación da materia dispostas na Web.

TRABALLO AUTÓNOMO DO ALUMNADO

- 1.- Estudo da materia.
- 2.- Realización de traballos breves para presentar na aula.

TEMPO DE ESTUDO E TRABALLO PERSOAL

A materia consta de 3 créditos ECTS, polo que a carga total de traballo para o alumno é de 75 horas, que se desagregan deste xeito:

- Estudo individual para o exame: 35 horas no semestre.
- Realización de traballos individuais (lecturas, notas): 15 horas non semestre
- Horas presenciais semanais: Aproximadamente 20 horas no semestre.

Mentres, o horario do profesor desagregase deste xeito:

- Horas de clases teóricas expositivas: 9 h.
- Horas de clases interactivas: 12 h.
- Horas de tutorías: 3 h.

6. AVALIACIÓN

PRIMEIRA OPORTUNIDADE

- a) Realización de traballo escrito que na nota final represente un 80% do total.
- O texto terá unha estrutura ordenada, con índice, introdución expoñendo a idea crave ou a tese, resumo inicial e estrutura clara por seccións antes a conclusión final.
 - Seguirá ou formato de texto académico estándar (Times New Roman tamaño 12, con notas ao pé tamaño 10, interlineado 1,5, parágrafo xustificado, e portada con nome do traballo e do autor, data e materia).
 - A extensión sera breve (nunca superior ás cinco páxinas).

A avaliación deste traballo breve realizarase atendendo á claridade de exposición, dominio da materia, capacidade de síntese e imaxinación que se demostre. Terase en conta: (i) a calidade do contido e a argumentación en relación co coñecemento do tema, (ii) o rigor formal e a coherencia expositiva, (iii) o estilo e o coidado no uso da lingua.

En caso de plaxio entre traballos, ou de fontes impresas ou da internet, o/o alumno/para recibirá de maneira inmediata un suspenso, que, dependendo da gravidade do plaxio, pode implicar o suspenso na cualificación xeral da materia. Os alumnos que non realicen

estes traballos das clases interactivas terán ata tres días antes da data do exame en primeira oportunidade para entregalos e recuperar esa porcentaxe da nota.

b) Tamén se pedirá dar conta da comprensión e coñecemento dos contidos mediante un traballo breve a realizar durante as clases interactivas ou fose da aula. Poderá consistir nun comentario de texto ou un ensaio breve no que se desenvolva algunha liña argumental asociada cos temas indicados polo profesor, e que os alumnos haberán de realizar para ser expostos na aula: 20% da nota final. Eses traballos atenderán aos seguintes requisitos:

- A presentación nunca excederá o tempo que indique o profesor (tempo que se axustará cada curso ao número de alumnos matriculados).

c) Valorarase a asistencia e participación continuadas nas clases interactivas. Unha ausencia excesiva poderá ser motivo de penalización descontándose parte da nota final asociada ás interactivas.

SEGUNDA OPORTUNIDADE

Exame (100%).

Nos casos de dispensa académica debidamente xustificados, a avaliación farase a partir do exame das clases expositivas que pasará a ter un peso do 100% da nota final.

REQUERIMENTO DE ORIXINALIDADE NOS TRABALLOS A ENTREGAR

O alumno debe atender ao código de boas prácticas da USC, que di que se debe traballar con honradez intelectual e seriedade no contraste das citas, respectando o esforzo dos demais, evitando plaxios e apropiacións indebidas e respectando a propiedade intelectual. A non observancia desta norma levará non superar a materia nas súas dúas convocatorias anuais.

RECOMENDACIÓNS PARA SUPERAR A MATERIA

-Asistencia continuada ás clases expositivas e interactivas. Se prohíbe gravar son ou imaxes sen consentimento explícito do profesor e dos presentes.

-Participación nas tarefas asociadas ás interactivas: lecturas, debates, traballos. Estas levarán a cabo segundo os seguintes criterios: evitar a falta de respecto, o sexismo ou a discriminación; atención ás opinións do compañeiro, incluídas as estrañas ou aparentemente erradas (dos erros apréndese); absterse das argumentacións ad hominem.

-Estudo de fronte ao exame desde o primeiro día procurando manexar os textos que o profesor vaia citando na aula.

7. BIBLIOGRAFÍA

Adorno, Th., Teoría estética, Akal, Madrid, 2005

Adorno, Th., Horkheimer, M., Dialéctica de la Ilustración, Akal, Madrid, 2007

Agamben, G., El hombre sin contenido, Áltera, Barcelona, 2005

Agamben, G.: Lo abierto. El hombre y el animal, Buenos Aires, Adriana Hidalgo, 2006

Aloi, Giovanni; McHugh, Susan (eds.): Posthumanism in Art and Science: A Reader, New York, Columbia University Press, 2021

Bachelard, G., La poética del espacio, FCE, México, 1975

Bataille, G., El aleluya y otros textos, Alianza, Madrid, 1981

Bataille, G., Acéphale, facsímil de la revista original traducida al castellano, Arena libros, Madrid, 2015

Bataille, G., La conjuración sagrada. Ensayos 1929-1939. Adriana Hidalgo, Buenos Aires, 2003

Baudrillard, J., Cultura y simulacro, Kairós, Barcelona, 1993

Baudrillard, J., El complot del Arte. Ilusión y desilusión estéticas, Amorrortu, Buenos Aires, 2006

Benjamin, W., Escritos. La literatura infantil. Los niños y los jóvenes, Nueva Visión, Buenos Aires, 1989

Benjamin, W., Libro de los Pasajes, Akal, Madrid, 2005

Bostrom, Nick: «A Short History of Transhumanist Thought» en *Journal of Evolution and Technology*, v. 14 issue 1, April 2005

Braidotti, Rosi: *Lo Posthumano*, Barcelona, Gedisa, 2015

Bozal, V. (ed.), *Historia de las ideas estéticas y de las teorías artísticas contemporáneas*. 2 vols. Madrid, Visor, 1996

Buck-Morss, S., *Dialéctica de la mirada*, Machado, Madrid, 1996

Bürger, P., *Teoría de la vanguardia*, Las cuarenta, Buenos Aires, 2009

Danto, A., *La transfiguración del lugar común*, Paidós, Barcelona, 2002

Deleuze, G., Guattari, F., *Mil mesetas*, Pre-Textos, Valencia, 1988

Deleuze, G., *Diferencia y repetición*, Buenos Aires, Amorrortu, 2002

Deleuze, G., *Nietzsche y la filosofía*, Barcelona, Anagrama, 2008

Derrida, J., *La diseminación*, Fundamentos, Madrid, 1975

Derrida, J., *El animal que luego estoy si(gui)endo*, Trotta, Madrid, 2008

Didi-Huberman, G., *La Ressemblance informe ou le Gai savoir visuel selon Georges Bataille*, Macula, Paris, 1995

Duchamp, M., *Escritos*, Galaxia Gutenberg. Barcelona, 2012

Duchamp, M.; Cabanne, P., *Conversaciones con Marcel Duchamp de Pierre Cabanne*, Centro de Artes Visuales Fundación Helga de Alvear, Cáceres, 2013

Dutton, D., *El instinto del arte*, Paidós, Barcelona, 2010

Eagleton, T., *La estética como ideología*, Trotta, Madrid, 2006

Foster, H. (ed.), *La posmodernidad*, Barcelona, Kairós, 1985

Foster, H., *El retorno de lo real*, Madrid, Akal, 2001

Foster, H., *Belleza compulsiva*, Buenos Aires, Adriana Hidalgo, 2008

Foster, H., *Dioses prostéticos*, Madrid, Akal, 2008

Foucault, M., *Raymond Roussel*, Siglo XXI, Madrid, 1993

Freud, S., «Lo siniestro» en *Obras completas*, Tomo 7, Biblioteca Nueva, Madrid, 2001

Gadamer, H. G., «El juego como hilo conductor de la explicación ontológica» en *Verdad y método*, I, Sígueme, Salamanca, 1996

Heidegger, M., *Arte y poesía*, FCE, México, 1958

Heidegger, M., *Nietzsche*, Destino, Barcelona, 2000, 2 vols

Heidegger, M., *Conferencias y artículos*, Serbal, Barcelona 2001

Heidegger, M., *Carta sobre el humanismo*, Madrid, Alianza, 2000

Heidegger, M., Los conceptos fundamentales de la metafísica, Madrid, Alianza, 2007

Henderson, L. D., Duchamp in context: science and technology in the Large glass and related works, Princeton University Press, Princeton, 1998

Klossowski, P., Nietzsche y el círculo vicioso, Arena, Madrid, 2004

Krauss, R., El inconsciente óptico, Tecnos, Madrid, 1997

Kristeva, J.: Poderes de la perversión, Siglo XXI, México, 2004

Lacan, J.: «Símbolo y lenguaje como estructura y límite del campo psicoanalítico» en Escritos, I, Madrid, España, Siglo XXI, 2009

Lacan, J., «El goce de la transgresión», Seminario 7. La Ética del Psicoanálisis, Paidós, Buenos Aires, 1988

Lacan, J., Seminario 11. Los Cuatro Conceptos Fundamentales del Psicoanálisis, Paidós, Buenos Aires, 1987

Lévinas, E., «Interioridad y economía» en Totalidad e infinito, Sígueme, Salamanca, 2012

Lyotard, J.-F., Discurso, Figura, Gustavo Gili, Barcelona, 1979

Lyotard, J.-F., «El imaginario postmoderno y la cuestión del otro en el pensamiento y la arquitectura» en Pensar-Componer/Construir-Habitar, Arteleku, San Sebastián, 1994

Lyotard, J.-F., Lo inhumano, Manantial, Buenos Aires, 1998

Marchán Fiz, S., La estética en la cultura moderna, Alianza, Madrid 1996

Marx, C.: “El carácter fetichista de la mercancía y su secreto” en El Capital, tomo I, capítulo I, apartado 4 (varias ediciones)

Molderings, H., Duchamp and the Aesthetics of Chance, New York, Columbia University Press, 2010

Molinuevo, J. L., La experiencia estética moderna, Madrid, Síntesis, 1998

Ramperez, F., La quiebra de la representación, Dykinson, Madrid, 2004

R a u n i g , G . , D i v i d u m , M á l a g a , S u b t e x t o s , 2 0 2 5 .

Rosset, C., L’anti-nature, PUF, Paris, 1995

Rosset, C., El objeto singular, Sextopiso, Madrid, 2007

Ruiz de Samaniego, A., La inflexión posmoderna: los márgenes de la modernidad, Madrid, Akal, 2004

Silvestre, Federico L.: Imaginación somática, Vitoria, Sans Soleil, 2025.

Simondon, G., La individuación a la luz de las nociones de forma e información, Cactus, Buenos Aires, 2009

Simondon, G., El modo de existencia de los objetos técnicos, Prometeo, Buenos Aires, 2007

Virilio, P., La estética de la desaparición. Anagrama, Barcelona, 2003

Žižek, S., Mirando al sesgo, Buenos Aires, Paidós, 2000

Žižek, S., «Imagen y mirada» en El sublime objeto de la ideología, Siglo XXI, Buenos Aires, 2003

Otras referencias bibliográficas podrán ser facilitadas na aula.